

היתרים לברירה

תלמוד בבלי מסכת שבת דף עד עמוד א

תנו רבנן: היו לפניו מיני אוכלין - בורר ואוכל, בורר ומניח. ולא יברור, ואם בירר - חייב חטאת. מאי קאמר?

אמר **עולא**: הכי קאמר: בורר ואוכל - **לבו ביום**, ובורר ומניח - לבו ביום; **ולמחר לא יברור, ואם בירר - חייב חטאת**. מתקיף לה רב חסדא: וכי מותר לאפות לבו ביום? וכי מותר לבשל לבו ביום?

אלא אמר רב חסדא: בורר ואוכל - פחות מכשיעור, בורר ומניח - פחות מכשיעור. וכשיעור - לא יברור, ואם בירר - חייב חטאת. מתקיף לה רב יוסף: וכי מותר לאפות פחות מכשיעור?

אלא אמר **רב יוסף**: בורר ואוכל - **ביד** בורר ומניח - ביד. בקנון ובתמחוי - לא יברור, ואם בירר - פטור אבל אסור, **ובנפה ובכברה - לא יברור, ואם בירר - חייב חטאת**. מתקיף לה רב המנונא: מידי קנון ותמחוי קתני!

אלא אמר **רב המנונא**: בורר ואוכל - **אוכל מתוך הפסולת**, בורר ומניח - אוכל מתוך הפסולת, **פסולת מתוך אוכל - לא יברור, ואם בירר - חייב חטאת**. מתקיף לה אביי: מידי אוכל מתוך פסולת קתני! -

אלא אמר אביי: **בורר ואוכל - לאלתר**, ובורר ומניח - לאלתר, **ולבו ביום - לא יברור, ואם בירר - נעשה כבורר לאוצר**, וחייב חטאת. אמרוה רבנן קמיה דרבא, אמר להו: שפיר אמר נחמני.

מתי מותר לברור?

רבינו חננאל מסכת שבת דף עד עמוד ב

שמעינן מינה דאוכל מתוך הפסולת זולתי תורמסין שרי וכדאביי דשרי לאלתר
כי היכי דלא תקשי חדא אחברתה וכבר פירשנוהו השמועה סלקא כאביי וכרב
אשי וכחזקיה שמעינן מדברי שלשתן כי בורר ואוכל ביד בורר ומניח ביד שרי
ולא כל היכא דבעי שרי אלא ברירת אוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך
אוכל לא. והאוכל מתוך פסול' דשרי [היינו] לברור ולאכול או לברור ולהניח
כדי לאוכלו לאלתר על השולחן כמו שפירשנו אבל להניח שלא לאלתר לא
זזה שאמרנו כי מותר לברור ולאכול ולברור ולהניח ולאכול לאלתר שרי ה"מ
ביד אבל בקנון ובתמחוי לא ואם בירר פטור אבל אסור ובנפה ובכברה דברי
הכל אסור ואם בירר נעשה כמי שבירר לאוצר בשוגג חייב

היתרים
לבורר

ביד ולא
בכלי

לשימוש
מיד

אוכל מתוך
פסולת

בסיס ההיתר - אין זה דרך ברירה

רש"י שבת עד עמוד א

אוכל מתוך הפסולת - לא דרך ברירה היא.

וברר ומניח לאלתר - לאכול לאלתר, שאין זה דרך בוררין.

תוספות מסכת שבת דף עד עמוד א

בורר ואוכל אוכל מתוך פסולת - משמע דאוכל מתוך פסולת וקשה דבריש פרק תולין (לקמן קלח.) אמרי' מה דרכו של בורר בורר אוכל מתאין דרך ברירה בכך וך פסולת וי"ל דהתם בפסולת מרובה על האוכל הוי אוכל מתוך פסולת דרך ברירה דהתם במשמר איירי וקשה לרשב"א דתנן בפ"ק דביצה (דף יד:) הבורר קטניות בי"ט ב"ש אומרים בורר אוכל ואוכל וב"ה אומרים בורר כדרכו ואמר בגמרא בד"א כשהאוכל מרובה על הפסולת אבל פסולת מרובה על האוכל ד"ה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת ואי בפסולת מרובה על האוכל הוי אוכל מתוך פסולת דרך ברירה היכי שרי לב"ש הא אינהו אסרי לברר כדרכו וצ"ע שם.

אוכל מתוך פסולת
ביד מיד:

לאו דרך בורר -
רש"י & תוספות

נ"מ- אם יש רוב
פסולת, אוכל מתוך
פסולת הוי דרך
בורר

בסיס ההיתר - שינוי גמור

ספר המכריע (שו"ת של הרי"ד) סימן כג

גרסינן בפרק כלל גדול (ל"ג ב') הזורה והבורר אלא אמר רב יוסף בורר ואוכל וכו' מאד נדחקתי לעמוד על דיני הברירה ומה שבידי לפרש אפרש. בורר ואוכל ביד בורר ומניח ביד פירוש האי מניח לאלתר הוא כדי לאכול באותה סעודה דומיא דלאכול ואף על פי שלא לאלתר הוא עושה דוקא **ביד הוא מותר** דהוא שינוי גמור אבל בקנון ובתמחוי דהוא שנוי קצת פטור אבל אסור ובנפה ובכברה דהוא מלאכה גמורה חייב חטאת דאע"ג דלאכול מיד קא עביד הוה ליה כאופה ומבשל מיד דחייב חטאת כדאקשינן לעולא...אלא לאו שמע מינה ביד קאמר וסבירא ליה אף על גב ד**ביד הוי שינוי גמור ומותר לכתחילה הני מילי לברור ולאכול** או לברור ולהניח לאלתר לצורך אותה הסעודה אבל אם דעתו להניח לו אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר שגם ביד דרך העולם הוא לברור ולהניח לאוצר שכן אדם שיש לו דבר מועט בוררו יד על יד והילכך חייב חטאת ולא הותר ביד אלא לצורך סעודתו.

אוכל מתוך פסולת ביד
מיד:

לאו דרך בורר – רש"י
& תוספות

שינוי גמור- תוספות
רי"ד

נ"מ- אם יש רוב
פסולת, אוכל מתוך
פסולת הוי דרך בורר

נ"מ- שינוי במקצת כמו
ביד, או אוכל מתוך
פסול לחוד מוריד דרגה
לדרבנן, והכל ביחד
לשינוי גמור שמותר

בסיס ההיתר - דרך אכילה

רבינו חננאל מסכת שבת דף עד עמוד ב

מ"ט דמלאכת מחשבת אסרה תורה והאי לאו מלאכת מחשבת היא. דלא קא
מכוון במלאכה אלא לאכילה בלבד

חידושי הר"ן (מיוחס לו) מסכת שבת דף עד עמוד א

וי"מ דלרב המנונא אוכל מתוך פסולת אפי' לצורך מחר מותר דבהא לא
אשכחא איסורא... וליכא לאקשוויי לאביי מכיון דבו ביום אינו חייב חטאת היאך
שרי לאלתר דהא בישול ואפילו לאלתר אסור? דכיון שאינו אלא לפי שעה
אינו אלא כמתעסק באכילה:

נ"מ – בפסולת מרובה

חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף עד עמוד א

בתוס' מתרצים בשאוכל מרובה על הפסולת דרך בורר לברור [פסולת] ולהניח [אוכל] וכשהפסולת מרובה על האוכל דרך לברור [האוכל] ולהניח [הפסולת], ולא מסתברא דגבי שבת לעולם אסור לברור פסולת ולהניח אוכל, ואף על גב דתרוייהו דרך בורר נינהו בשבת בהתירא טרחינן באיסורא לא טרחינן, ומאן דטרח באיסורא ובירר הפסולת הו"ל כבורר לאוצר שהרי אין דעתו לאכול מה שבירר ולפיכך חייב.

נ"מ- היתר דרך אכילה במלאכות אחרות

שו"ת הרשב"א חלק ד סימן עה

שאלת: אם מותר לפרר פתותי לחם... וכמ"ש הרמב"ם ז"ל: **המחתך את הירק דק דק כדי לבשל, הרי זה תולדת טוחן.** והדבר צ"ע: אי טוחן ממש קאמר, היאך נתיר מלאכה דאוריית' מפני עופות ובהמה?

תשובה: מסתברא: דהא דפריס סילקא, דוקא במחתך דק דק, כדי לאוכלו למחר, או אפי' לבו ביום, ולאחר שעה. לפי שדרכו של סילקא לחתכו דק דק בשערב /אולי צ"ל: בערב/ בשולו. וכל שדרכו בכך, ומניחו לאחר שעה חייב. **אבל לאוכלו מיד, מותר.** שלא אסרו על אדם לאכול מאכלו חתיכו גדולות או קטנות. דכענין שאמרו (שבת ע"ד ע"א) לענין בורר... **כל שאוכל לאלתר, כדרך שדרכן של בני אדם לאכול, אף על פי שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת, בשמניח לאחר זמן, ואפי' לבו ביום, וה"נ דכוותה היא.**

אוכל מתוך פסולת ביד
מיד:

דרך אכילה- ר"ח רמב"ן
רשב"א

נ"מ- אולי הצורך להיות
קרוב לאכילה היא הכי
חשוב, ובלעדיו אסור
ישר מדאורייתא

נ"מ- לעולם מעדיפים
אוכל מתוך פסולת

נ"מ- דרך אכילה מתיר
אולי גם במקרים אחרים
כמו טוחן ודש. (שו"ת
רשב"א)

לאו דרך בורר – רש"י &
תוספות

נ"מ- אם יש רוב פסולת,
אוכל מתוך פסולת הוי
דרך בורר

שינוי גמור- תוספות
רי"ד

נ"מ- שינוי במקצת כמו
ביד, או אוכל מתוך
פסול לחוד מוריד דרגה
לדרבנן, והכל ביחד
לשינוי גמור שמותר

Otters use tools to open and eat clams

בסיס ההיתרים- אוכל
מתוך פסולת ביד מיד:

דרך אכילה- ר"ח רמב"ן
רשב"א

דרך אכילה מותר אפילו
כשעושה המעשה
מלאכה.

"It's so easy an otter
can do it"- natural
eating isn't
constructive labor by
definition.

הגדרה חיובית של דרך
אכילה שמתנגד להגדרת
כבורר-

נוגע דווקא באוכל, קרוב
לאכילה, בידי (או בכלי
אכילה).

לאו דרך בורר - רש"י &
תוספות

בורר בהגדרה הוא לאוצר
לצורך מסחרי, וזה שהו'
מיד ניכר שלא לאחסון

אין פה מעשה בורר,
שאינו פועל על הדברים
שפועלים בבורר: הפסול,
או הכלי.

שינוי גמור- תוספות
רי"ד

בכל הלכות שבת, שינוי
גמור מתיר כיון שאינו
דומה למלאכה
הדאורייתא

שיעור מיד- בתוך הסעודה

רבינו חננאל מסכת שבת דף עד עמוד ב

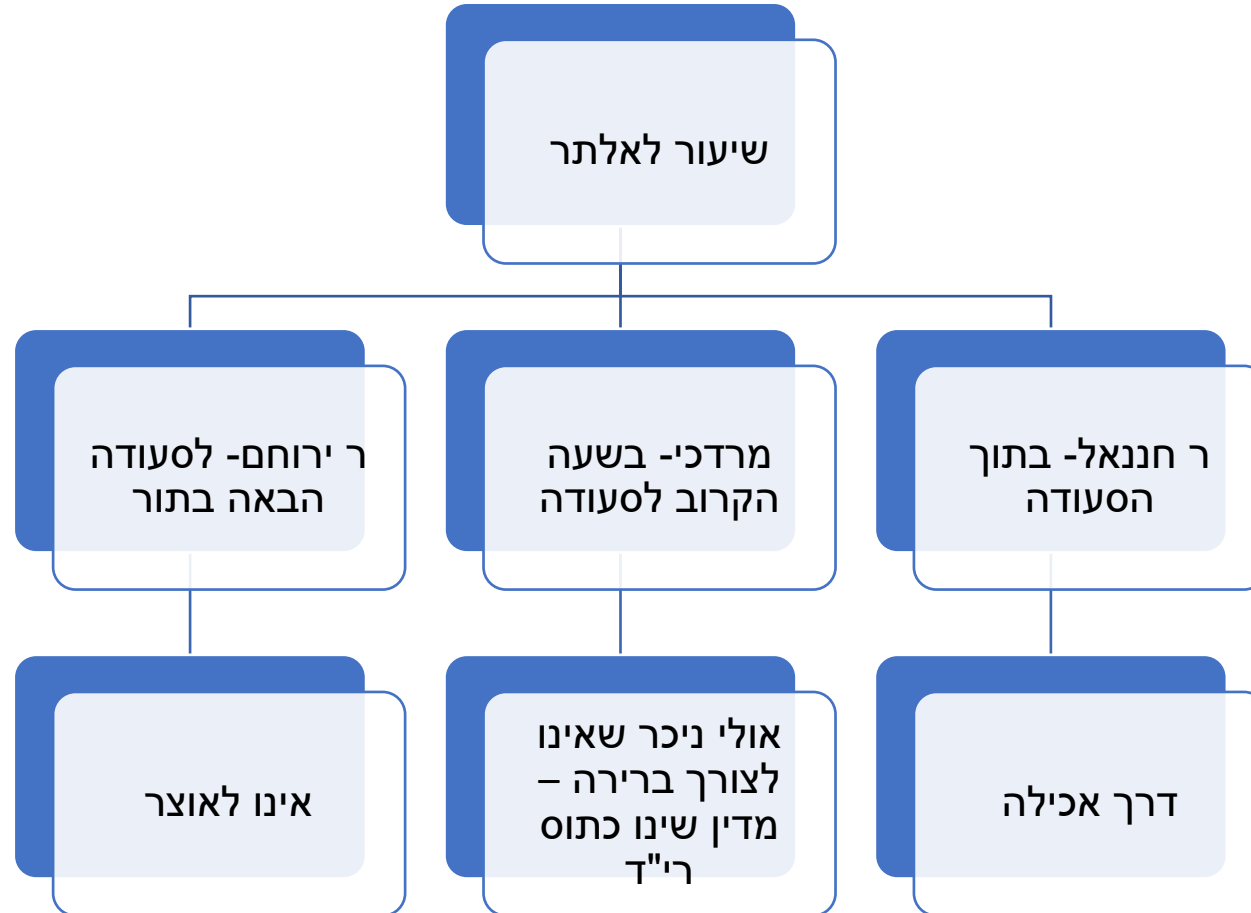
והאוכל מתוך פסול' דשרי [היינו] לברור ולאכול או לברור ולהניח כדי לאוכלו
לאלתר על השולחן כמו שפירשנו אבל להניח שלא לאלתר לא...מסקינן
לשמעתיה שיעור מה שמיסב על השולחן באותה סעודה בלבד וכענין הזה
גרסינן בגמרא ביום טוב פרק א' (ביצה יג ב) תנן התם המקלף שעורין מקלף
אחת אחת על יד ואוכל.

שיעור מיד- לסעודה הבאה

בית יוסף אורח חיים סימן שיט

- ושיעור לאלתר כתבו הרא"ש והר"ן בשם רבינו חננאל (שם. ושם:) דהיינו שיעור מה שמיסב על השולחן באותה סעודה בלבד. וכן כתב הרב המגיד בפרק ח' (הי"ג)
- וכן כתב רבינו ירוחם בחלק שמיני (דנתיב י"ב עו ע"ד) אלא שכתב קודם לכן וזה לשונו ואפילו ביד שאמרנו דמותר דוקא לאלתר כלומר לאותה סעודה אבל לבו ביום כלומר שבורר ומניח לצורך סעודה אחרת של אותו יום בעצמו אסור. ונראה לי דהכי קאמר שאם הוא בורר אחר סעודה כל שבורר לצורך סעודה אחרת באותו יום בעצמו הוא לאלתר ואם כשהוא בתוך סעודה בורר אינו יכול לברור אלא לצורך אותה סעודה בלבד וכן אם בורר קודם סעודה צריך לאכלם בתוך הסעודה הראשונה ואם השהה מהם עד אחר שעמד מסעודתו לא מיקרי לאלתר וחייב.
- והמרדכי (בהגהות ריש פרק כלל גדול) כתב דדוקא להתחיל ולאכול אחר ברירתו שרי אבל לאכול אחר שעה נעשה כבורר לאוצר.

שיעור לאלתר והיתר בורר

Pour Over Coffee on Shabbat

משנה מסכת שבת פרק כ

משנה ב- **נותנין מים על גבי השמרים בשביל שיצלו ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית ונותנין ביצה במסננת של חרדל ועושין אנומלין בשבת רבי יהודה אומר בשבת בכוס ביום טוב בלגין ובמועד בחבית רבי צדוק אומר הכל לפי האורחין:**

רש"י מסכת שבת דף קלט עמוד ב

משנה. **נותנין מים - בשבת, על גבי שמרים הנתונים במשמרת מבעוד יום.**
כדי שיצולו - שיהו צלולין לזוב.

אין הוצאת פסולת, אלא הוספת טעם

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיט סעיף ט

(לא) משמרת - כלי שמסננין בה השמרים והיין יורד זך וצלול:

(לב) אסור ליתן וכו' - וחיוב חטאת נמי יש בזה משום בורר שנברר האוכל

מהפסולת עי"ז או משום מרקד עי"ש בגמרא:

(לג) צלולים - ר"ל שיהיו השמרים צלולים והמים יזובו מהם עם מקצת מן היין

שנשאר בלוע בו והטעם שאין בנתינת מים משום בורר שהמים שהוא נותן

צלולים הם ואין בהם דבר שצריך לברר מהם. מותר ליתן בשבת מים ע"ג

שמרים שנשארו בחבית וקולטין המים טעם היין ומוציאין אותן בשבת ושותין

אותו [אחרונים]:

גרם בורר לפני קיום התערובת

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן י

ג. גם נראה דבשעה שהמנוע עובד, מותר שפיר להוריד את הטמפרטורה של המקרר ע"י הרעגולאטור המיועד לכך, כיון שבפעולתו זו הוא רק מקטין את המרחק שבין המפוח והחלק הנגדי של המפסק וגורם בכך המשכת העבודה, ואין לחוש בזה לתיקון מנא, כיון שהכפתור מיועד לכך, ורגילים תמיד לשנותו, דשפיר שרי בכה"ג דאין לחשוש לשמא יתקע, - ולפי האמור להלן נראה שהוא הדין שמותר גם להעלות הטמפרטורה אעפ"י שגורם בכך להקדים הפסקת העבודה - ואף שבהורדה זו הוא גורם למעט את הזמן שהמנוע נח ואינו עובד, ונמצא שבמשך היום יעבוד מספר פעמים יותר, מ"מ נראה כיון דבהיא שעתא אין האדם עושה שום מעשה ואינו גורם שום מלאכה זולת המשכת העבודה לא אכפת לנו כלל במה שגורם להקדים אח"כ את הפעלת המנוע אחר שישוב, וכמו"ש במק"א שמותר לגרום כבוי לפני ההדלקה, כגון לנעוץ בורג בשעון אוטומטי לכבות את החשמל שהשעון עתיד אח"כ להדליקו, ומוכח הוא מכמה מקומות שמותר בכה"ג גם בגרם מלאכה דאורייתא ולא רק בגרם הפעלת מנוע שאינו עושה שום מלאכה.

ולדוגמא אצ"י:ב) מבואר שמשמרת שנתן בה שמרים מע"ש מותר ליתן עליהם מים כדי שיחזרו צלולים לזוב (צ"ע טובא כיון שהשמרים מתחילים תיכף לזוב ולהסתכן למה אינו חשיב כמסנן ממש בידיים וכעושה מלאכה דאורייתא בידיים), ועיין במשנ"ב סי' שי"ט ס"ק ל"ג שאע"פ שהמים המתערבין ע"י השמרים אינם ראויים לשתייה בלי סינון, ונמצא שגם בסינון המים יש איסור, בכל זאת אנו אומרים שכיון שבשעה שהוא נותן את המים לתוך המסננת הרי הם צלולין ולא אסורין בסינון, שוב לא אכפת לנו במה שנפסלים אח"כ משתייה ע"י תערובת השמרים וחוזרים ומסתננים...

